

לא ייאמר עוד – חידוש האמונה בספר ירמיה

תיזה ואנטיתזה / שלילה וחיוב

1. ירמיהו ג - ארון הברית / ירושלים

(טז) והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים ההמה נאם יקוק לא יאמרו עוד ארון ברית יקוק ולא יעלה על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד:

(יז) בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יקוק ונקוו אליה כל הגוים לשם יקוק לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע

2. ירמיהו ז - קרבנות/ברית

(כב) כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה ונבט:

(כג) כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם:

3. ירמיהו טז - יציאת מצרים / גלות אחרונה

(יד) לכן הנה ימים באים נאם יקוק ולא יאמר עוד מי יקוק אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים:

(טז) כי אם מי יקוק אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומפל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתי על אדמתם אשר נתתי לאבותם: ס

4. ירמיהו לא - גמול בין דורי / גמול אישי

(כח) בימים ההם לא יאמרו עוד אבות אכלו כסר ושני בני תקהינה:

(כט) כי אם איש בעונו ימות כל האדם האכל הפסר תקהינה שניו: ס

5. ברית כתובה בספר / ברית בלב

(ל) הנה ימים באים נאם יקוק וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה:

(לא) לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי כם נאם יקוק:

שנת תשע"ב
היום ג' אדר א' תשע"ב

(לב) כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם יקוק נתתי את תורתם בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם:

(לג) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את יקוק כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם יקוק כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד: ס

גרעין התוכחה

א. עבודת אלילים

ירמיהו ב (ה) פה אמר יקוק מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו:...

(ח) הפהנים לא אמרו איה יקוק ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו כי והנביאים נבאו בפעל ואחרי לא יועלו הלכו:...

(יא) ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל:...

(יג) כי שפתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם פארות פארת נשברים אשר לא יכלו המים:...

(יט) תיטרו רעתך ומשבותיך תוכיח ודעי וראי כי רע ומר עזבך את יקוק אלהיך ולא פתדתי אליך נאם אדני יקוק צבאות: (כ) כי מעולם שברתי עלך נתקתי מוסרתיך ותאמרי לא אעבד אעבור כי על כל גבצה גבחה ותחת כל עץ רענן את צעה זנה:

(כג) איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי רבך בניא דעי מה עשית בכרה קלה משרכת דרכיה:.....

(כז) אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי ילדתינו כי פנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו: (כח) ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר עריך היו אלהיך יהודה: ס

ירמיהו י (א) שמעו את הדבר אשר דבר יקוק עליכם בית ישראל: (ב) פה אמר יקוק אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחזו כי יחתו הגוים מהמה: (ג) כי חקות העמים הבל הוא כי עץ מיער כרתו מעשה ידי חרש במעצד:

עמ' 2 ירמיהו יא (ט) ויאמר יקנוק אלי נמצא קשר באיש יהודה וכישבי ירושלם: (י) שבו על עונת אבותם הראשנים אשר מאנו לשמוע את דברי והמה הלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם הפרו בית ישראל ובית יהודה את בריתי אשר פרתו את אבותם: ס

(יב) והלכו ערי יהודה וישבי ירושלם וזעקו אל האלהים אשר הם מקטרים להם והושע לא יושיעו להם בעת רעתם: (יג) כי מספר עריה היו אלהיה יהודה ומספר חצות ירושלם שמתם מזבחות לבשת מזבחות לקטר לבצל: ס

ב. מוסר

ירמיהו ה (כו) כי נמצאו בעמי רשעים ישור כשף יקושים הציבו משחית אנשים ילפדו: (כז) ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה על כן גדלו ויעשירו: (כח) שמנו עשותו גם עברו דברי רע לא דנו דין יתום ויעליו ומשפט אביונים לא שפטו: (כט) העל אלה לא אפקד נאם יקנוק אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי: ס (ל) שמה ושערוה נהיתה בארץ: (לא) הנביאים נבאו בשקר והפנהים ירדו על ידיהם ועמי אהבו כן ומה תעשו לאחריה:

ירמיהו ז (ד) אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל יקנוק היכל יקנוק היכל יקנוק המה: (ה) כי אם היטיב תיטיבו את דרכיכם ואת מעלליכם אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו:

(ו) גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה ואחרי אלהים אחרים לא תלכו לרע לכם: (ז) ושפנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאבותיכם למן עולם ועד עולם:

(ח) הנה אתם בטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל: (ט) הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבצל והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם: (י) ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה:

ירמיהו ט (א) מי יתנני במדבר מלון ארחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בגדים:

(ב) ויידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ פי מרעה אל רעה יצאו ואתי לא ידעו נאם יקנוק: ס (ג) איש מרעהו השמרו ועל כל אח אל תבטחו כי כל אח עקוב יעקב וכל רע רכיל יהלך:

(ד) ואיש ברעהו יתלדו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר שקר הענה נלאו: (ה) שבתך בחורף מרמה במרמה מאנו דעת אותי נאם יקנוק:

(כב) פה אמר יקנוק אל יתהלל חכם בתקמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו:

(כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השפל ידע אותי כי אני יקנוק עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה תפצתי נאם יקנוק: ס

ירמיהו ח (ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת יקנוק אפנו אכן הנה לשקר עשה עט שקר ספרים:

מתוך תכני חזון הגאולה

ירמיהו יז (כו) ובאו מערי יהודה ומסביבות ירושלם ומארץ בנימן ומן השפלה ומן ההר ומן הנגב מבאים עולה וזבח ומנחה ולבונה ומבאי תודה בית יקנוק:

ירמיהו לג (י) פה אמר יקנוק עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא מאין אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה: (יא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול פלה קול אמרים הודו את יקנוק צבאות כי טוב יקנוק כי לעולם חסדו מבאים תודה בית יקנוק כי אשיב את שבות הארץ כבראשנה אמר יקנוק: ס

..(יד) הנה ימים באים נאם יקנוק והקמתי את הדבר הטוב אשר דברתי אל בית ישראל ועל בית יהודה:

עמ' 3 (טו) בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא אֶצְמִית לְדָוֶד צָמַח צֶדֶקָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּאֶרֶץ: (טז) בַּיָּמִים הָהֵם תִּנְשָׁע יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם תִּשְׁכֹּחַן לְבִטָּח וְזֶה אֲשֶׁר יִקְרָא לָהּ יִקְוֶה צְדָקָנוּ¹

(יז) פִּי כֹה אָמַר יִקְוֶה לֹא יִפְרֹת לְדָוֶד אִישׁ יֵשֵׁב עַל פֶּסֶא בֵּית יִשְׂרָאֵל:

(יח) וְלִפְהֲגִים הַלְוִיִּם לֹא יִפְרֹת אִישׁ מִלְּפָנָי מַעְלָה עוֹלָה וּמִקְטִיר מִנְחָה וְעֹשֶׂה זִבְחַת כָּל הַיָּמִים: ס

מלבי"ם ירמיהו פרק ג פסוק טז

(טז) והיה כי תרבו. שאחר שהייתם מעט בעת הקיבוץ אחד מעיר ושנים ממשפחה עת שתרבו ופרייתם אח"כ, אז יהיו צדיקים כולמו, כמ"ש (ישעיה ד, ג) והיה הנשאר בציון קדוש יאמר לו: לא יאמרו עוד ארון ברית ה'. ר"ל כי עתה הדבור בלתי מסכים עם המחשבה וכן המחשבה בלתי מסכמת עם המעשה, ר"ל שהגם שמדברים בפיהם ומזכירים קדושת ארון הברית ודברי ספר התורה הנתונה בו, מ"מ לכם רחוק מן הדבור ואין מעלים אותו על לבם, וכן בעת שמעלים את הארון על לבם, בכל זאת אין עושים מעשה כפי דברי הברית הזאת, אבל לעתיד לא יהיה כן. ושיעור הכתוב כי אז לא יאמרו עוד ארון ברית ה' ולא יעלה על לב, שלא יהיה כמו עתה שאומרים ארון ברית ה' ולא יעלה על לב, ר"ל שאומרים בפיהם ואינם מעלים אותו על לבם, בפיו ובשפתיו יכבדוהו ולבם רחוק ממנו, אז לא יהיה כן, וכן לא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה זאת, ר"ל שלא יהיה כמו עתה שעת יזכרו ויפקדו במחשבתם את דברי ארון הברית בכל זאת לא יעשה עוד, לא יעשה מעשה כדברי הברית, ואין מוציאים מחשבתם מכת אל הפועל, אז לא יהיה כן רק אם יזכרו בו יעשו אותו תיכף, עד שיהיה המעשה מצורף עם המחשבה והמחשבה מצורף עם הדבור:

רד"ק ירמיהו פרק לא פסוק ל

(ל) הנה ימים באים, ברית חדשה - חדושה הוא שתהיה קיימת לא תופר כמו שהופרה הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר סיני בזה ... לא כברית אשר כרתי את אבותם והם הפרו את בריתי וזאת הברית לא יפרוה כי אתן תורתם בלבם ועל לבם אכתבנה שלא תשכח מהם לעולם וכל הענין כמו שמפרש והולך כי לא תהיה חדושה הברית אלא קיומה והרי אומר מלאכי חותם הנביאים בתחיתם דבריו זכרו תורת משה עבדי

אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים וכל אותה הפרשה עתידה כמו שחתם הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא הרי אתה רואה כי לא תהיה לעולם תורה חדשה אלא אותה שנתנה בהר סיני כמו שכתוב אשר צויתי אותו בחורב:

רד"ק ירמיהו פרק ז פסוק כב

(כב) כי לא דברתי, ביום הוציא אותם מארץ מצרים - י"מ כי היא המצוה הראשונה והוא מה שצוה אותם במרה שנאמר בו שם שם לו חק ומשפט והוא מה שאמרו רז"ל שבת ודינין במרה איפקוד ולא צוה על דבר עולה או זבח ויש לפרש גם כן כי עקר המצוה לא היתה על דברי עולה וזבח אלא שמעו בקולי והייתם לי לעם ובזה התנאי נתן להם התורה ואין בכל עשרת הדברים שהם כלל התורה כלה זכר עולה וזבח ואף כשידבר על הקרבנות לא צוה להם שיקריבו קרבן אלא אדם כי יקריב מכם קרבן אם יעשה מדעתו יהיה כך וכך והתמידים שצוה בהם הוא לכבוד הבית והיו באין לצבור אבל ליחידים לא צוה להקריב קרבן כמו שצוה ליחידים לעשות משפט ושאר המצות ולא צוה ליחיד לעשות קרבן אלא אם כן יחטא בשוגג וצוה בשרפת האמורין להשיב החטא אל לבו לכוף התאוות הבהמיות לפי שתולדתם מחלב ודם ויהיה נזהר שלא יהיה שוגג במצוה כל שכן מזיד והתמידים גם בנין הבית לעבודה אפשר שהוא כמו שכתב מורה צדק רבינו משה ז"ל להעתיק הדעות הזרות ובנין ההיכלות שהיו לשם עכו"ם רצה להעתיקם לעבודת האל ושימחה שם עכו"ם מהם:

ספר חובות הלבבות הקדמה

אמר המחבר: וכיון שעמדתי על חיוב מצוות הלבבות, ושנחננו חייבים בהם ממה שזכרנו, וראיתי שהונחו ולא חובר בהם ספר מיוחד, והתבוננתי מה שהם בו אנשי דורנו מקצר דעתם להבינם, כל שכן לעשותם ולהתעסק בהם, והיה מחסד האלהים עלי שהעירני לחקור על חכמת המצפון, וראיתי במעשי קדמונינו ז"ל ובמה שקבלנו מדבריהם, כי יותר היו זריזים ומשתדלים בחובת עצמם, ממה שהיו משתדלים בתולדות הדינים והשאלות הנכריות הקשות..... והתברר לי, כי שרשי המעשים שמתכוונים בהם לשמו יתברך הם מיוסדים על בר הלב וזך המצפון, ואם יארע על הכוונה הפסד, לא יהיו המעשים מקובלים, ואם ירבו ויתמידו, כמו שאמר הכתוב גם כי תרבו תפלה וגו' רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו' ואומר כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו, ...ואומר במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות וגו', והיתה התשובה: הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך וגו'. ואומר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' וגו'. ופירושו ענין התשובה הזאת, שצריך המתהלל להתהלל בהבנת דרכי והכרת חסדי, להתבונן כבריאיתי ולהכיר גבורתי וחכמתי מתוך מעשי. וכל מה שהבאתי מן הפסוקים הם ראיות על

¹ ירמיהו כג: (ה) הנה ימים באים נאם יקוה ויקמתי לְדָוֶד צָמַח צֶדֶק וּמִלָּה מִלָּה וְהִשְׁכִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּאֶרֶץ: (ו) בַּיָּמִים תִּנְשָׁע יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם יִשְׁכֹּחַן לְבִטָּח וְזֶה אֲשֶׁר יִקְרָא לָהּ יִקְוֶה צְדָקָנוּ: ס

עמ' 4 חיוב מצוות הלכות ומוסר הנפשות. וצריך שתדע, כי הכונה והתועלת במצוות הלכות הם שיהיו גלוינו וצפונינו שוים ושקולים בעבודת השם, עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה, ויצדיק כל אחד מהם את חברו ויעיד לו ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו, והוא אשר יקראהו הכתוב תמים, באמרו תמים תהיה עם ה' אלהיך ואמר תמים היה כדורותיו, ואמר הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, ואמר אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי, ואמר במי שאין תוכו ככרו: ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו ואמר ויפתוהו בפיהם ובלשונום יכזבו לו ולבם לא נכון עמו וגו'. ומן הידוע, שכל מי שחולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו בדבור או במעשה, אין מאמינים בצדקו ואין הנפשות מתישבות על אמתו. וכן אם יחלוק גלוינו על נסתרינו, וכונת לבנו על דבורנו, ותנועת אברינו על מצפוננו, לא תהיה עבודתנו לאלהינו שלמה, מפני שאינו מקבל ממנו עבודה מזויפת, כמו שנאמר לא אוכל און ועצרה, ואמר כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה, ואמר וכי תגישון עור לזבוח אין רע וגו', ואמר הנה שמוע מזבח טוב וגו'.

הראי"ה קוק, עקבי הצאן, דעת א-לוקים

כל חזיון, בין מוחשי בין שכלי, הבא להתיצב במצב של פגישה יחושית, אצל כל חש, וכל משכיל, מיד הוא מעורר רגש או מחשבה, שהיא כפולה, אחת שהיא שתיים, מצד עצמו של החזיון ומצד תאריו המתייחסים אל הנושא העסקן באותם הדברים...

המחשבה המתרוממת מעל השטח הנמוך, היא כבר מבחנת שהנבחר שבספק חושה ושכלה יהיה העסק בתארי החזיון מצד יחושם לה, ובזה היא מסירה מעליה את התמהוון ואת הערבוביה הבאים לרגלי דבר זר, כי כבר אין כאן דבר זר באמת, כי-אם היא עסוקה בחלקים מחלקי הויתה.

המחשבה הראשית של האדם בדבר האלהים היא מלכבת, באיזה מדה בכח, גם את המח והלב ביותר ריק ויותר נכער, הסדר והמשטר הזיו והחיים שבמציאות מוכרחים להבריק בנפש את הברק של הגודל והטוהר של החיים והעוצם, שבמקור הכל. המחשבה הילדותית, שהיא גם הנשאה מכל גם הנמוכה מכל, אינה יודעת לעסוק רק בעצם, והעצם הלא לפי מושגה הוא נכר וזר לה, לא תוכל להכירו כי-אם בדרך ארעי, וכשהיא רואה שהוא מקיף את כל חייה, את כל רגשותיה והויתה, עד שכמעט לא נשאר לה מקום לרגשי עצמותה, שוב היא משתמטת ממנו. ובזה מתחילים נטיות הדרכים, עם צרופי הדמיונות וערבובי האור והחושך, ולמות של עבודה זרה ושל כפירה תוצאות.

האידיאלים האלהיים, והחמדה הפנימית, הרוממה והעצמית אליהם, להתרומם

אליהם, לציירם בשכל וברגש, ולהגשים דוגמתם בפועל קול סדרי החיים, הם הנם תולדותיה של המחשבה המבוכרת, שלעילויה אין קץ ותכלית, והיא הולכת הלוך ואור, היא נותנת מקום להאדם, להרחיב דעתו, ולמצא את ערכו הפנימי באופן היותר טוב. ובצורה היותר נשאה; היא הולכת ומאירה לו תמיד באורה אחר אורה, ממגמה רוממה לרמה ממנה, ומאידיאל נשא ונשגב ליותר נשא, עד אין קץ ואין תכלית... דעת אלהים שבדרכי ד', הנשאים והנצחיים, העומדים מעל לכל גבול, לכל מסגר של זמן ושל מקום. הם שוללים את ההכרח המכוער והנשפל של עבודה זרה, ואת החלי והבוז ואת האפיסות של הכפירה והספקנות. וכשהם זורחים בלאום שלם בכל מילואו, בהיותו, ותולדתו, בנטיית גזעו, ותפארת אבותיו, עד שהוא מוצא בקרבו את החשק והעז, של ההשוויה וההתאמה למרומי האידיאלים האלהיים, עד שגם מה שהוא מרחיב את עצמותו, את מקומו, בעמים ובעולם, בתוך תוכה של נטיה זו, תשכון השאיפה האידיאלית של כל מה שהוא טהור וזך, של כל מה שהוא דעה ויושר, עד שהדרך הנצחית סלולה לפניו, ללכת מחיל אל חיל, - עם כזה לא יוכל לעולם לשאול: מה מטרה יש במציאותו? ולא יוכל מעולם להואש מגדולתו ותפארתו, מעזו ונצחו, הוא רואה את אורך ימיו בפניו. זהו כחו של ישראל!

בכל מקום שיש יסוד אידיאלי נצחי אלהי לדרכי האורה, של דעת אלהים הטהורה, מרוכז באיזה אומה, בשיעור קטן או גדול, רק ממנו הוא לה; וכל המעיב והמחשיך בנו או בעמים אחרים את האורה האלהית, את החפץ הציורי והמעשי, לשלטון של עילוי כל עז של צדק ואור, זה הוא תולדה של המחשבה הזרה, שלא תדע את שם ד' ודרכיו. ואם תקרא בשם אלהים, או תפנה אל האלילים, או תחקה לפנות אל היחש העצמי של האלהות, שהזרות והריחוק יחשיך את האור, ולא תקום ממנה תכונה לאומית נצחית וחזקה, ללכת באור ד', - ומבלעדי השאיפה המוסרית העדינה הפנימית, החקוקה באמת ליעקב וחסד לאברהם, - הנם משתחווים להבל ולריק, ומתפללים לאל לא יושיע.

תשועת אלהים איננה קרובה כי-אם לפי אותה הרוממות המוסרית שתטביע הקריאה בשמו באומה, באנושיות ובמציאות...